

Cartes obertes

Publicades per JAUME MIRAVITLLES
Ejido, número 19, despatx 5. — MEXIC, D. F.

EN una de les darreres assemblees de Comunitat Catalana, els assistents, cedint en aquesta mania iconoclasta que és una de les característiques més acusades dels catalans, es dedicaren a donar una i mil raons per justificar el no-reconeixement del president Irla.

Jo seia al costat d'En Miquel i Vergés, i vaig dir-li:

—Sense entrar en el fons de la qüestió, és indiscutible que l'Irla és el català que té una representació històrica més autèntica. Darrera d'ell, vulguis o no, es perfila l'ombra gegantina del president Companys; i ara, ací, uns catalans, reunits a Mèxic, es dediquen, després d'haver-ho perdut tot, a desautoritzar l'home que porta la representació d'unes llibertats catalanes restaurades després de tres segles.

En Miquel i Vergés, visiblement impressionat pel meu argument, em respongué:

—Per què no demanes la paraula i ho dius?

—Es inútil —vaig fer-li jo.

En aquest és inútil no volia pas significar que els assembleistes no mereixessin la meua consideració i que no valgués la pena de parlar-los. La paraula inútil es referia més aviat a mi. M'explicaré. Hi ha sentiments, impressions, maneres de pensar que no es poden expressar en l'atmosfera polèmica d'una assemblea. Allí, fet i fet, es cedeix a la temptació de l'eloqüència o, almenys, de l'argumentació. I la veritat sempre és sòbria en l'expressió, curta i severa en l'argument. Un llibre és una idea central exposada de mil i una maneres. El mateix un discurs, un article. Si haguéssim de dir les veritats pures i simples, gairebé només parlariem per monosíl·labs: el sí i el no dels jurats.

La conversa és, doncs, superior al discurs, i el monòleg ho és a la conversa; per tant, era inútil donar al meu monòleg forma de discurs. I vaig abstenir-me.

L'anècdota amb En Miquel i Vergés va suggerir-me, en arribar a casa, un projecte.

Jo escric, des de fa anys, el meu diari íntim. No pas a la manera dels literats, sinó com a un simple recordatori de fets i d'idees. Guardo, per altra banda, les còpies de les cartes que escric als amics i els articles que he escrit des del 1930, època en la qual, aproximadament, va començar la meua funesta mania de pensar.

Doncs bé: malgrat que, en el fons, hagi dit sempre les mateixes coses, l'exposició del meu pensament en el diari íntim (monòleg) era molt més afinada que en les cartes als meus amics (conversa) i molt més, encara, que en els meus articles (discurs). A través de la manera d'expressar el pensament, i independentment de la sinceritat que en aquesta expressió s'empri, les idees arriben a deformar-se i, sovint, adquireixen perfils insospitats pel mateix autor.

Jo començaré a Mèxic aquest procediment epistolar.

Pels meus propis mitjans editaré aquestes cartes i acceptaré respostes, les quals donaré a la publicitat, en forma d'assentiment o de crítica, si tenen un mínim d'idees aprofitables. Accepto, si la iniciativa mereix l'aprovació d'alguns, un ajut econòmic que em permeti tirar un nombre superior de pàgines o d'exemplars, o sovintejar més les cartes. Aquesta col·laboració econòmica no donaria dret, de moment, a res més que al meu agraïment. Després, si al transcurs del temps es veïés, cosa extraordinària, que hi ha un grup de catalans que tenen sobre el seu país idees generals semblants, es podria veure com utilitzar políticament aquesta coincidència miraculosa.

No em faig, però, il·lusions, i de moment ja em consideraré satisfet si aquestes cartes tenen la virtut de suscitar inquietuds creadores sobre els nostres problemes fonamentals.

Extrec del meu Diari:

23 de setembre del 1941. A bord del Serpa Pinto.

Demà arribaré a Nova York. Confesso que m'emociona pregonament el pensar-hi. ¿Com serà aquesta ciutat que m'ha fet somiar tant? ¿Tindrà una desil·lusió o, al contrari, realitzarà el meu pressentiment?

Demà, per altra banda, tornaré a veure catalans lliures, catalans que no han viscut la nostra tragèdia i que no han pogut comprendre com el dolor és el gran fertilitzant de l'ànima.

Jo, a aquests catalans —i a tothom— vull parlar-los clarament. He passat dies i dies en la solitud hivernal de Sète, pensant en Catalunya i en els problemes que planteja la seva existència. He passat nits en blanc amb l'ombra de la por rondant darrera el coixí. Recordo el dia que En Terradellas vingué a Sète per anunciar-nos l'intent de suïcidi d'En Camil Companys. El desventurat germà del President tingué l'obsessió que En Tauler era un agent de la Gestapo i que l'havia traït.

En Tauler, en efecte, en saber que En Camil i jo estàvem a la zona no ocupada, es desampel·legà com va poder de la terrible responsabilitat que pesava damunt seu davant els agents alemanys i afirmà que ell no era res al despatx de la rue de la Pépinière. Diuen que afirmà: «—En Camil Companys tenia cura de l'administració i En Miravittles de la representació política.» I aquesta manera hàbil —i perfectament legítima, en les circumstàncies en les quals es trobava— de salvar la seva situació, produí en l'esperit d'En Camil —junt amb altres raons— una terrible pertorbació que el portà a la mort després de tres intents infructuosos de suïcidi.

Aquella mateixa nit, En Terradellas ens explicà que De Juan li havia dit que els falangistes, en ocasió de l'aniversari del 13 de setembre, estaven disposats a efectuar vint-i-un segrestaments i que tenien assegurades complicitats en la mateixa policia francesa. Entre els noms dels presumptes segrestats, i junt amb els d'En Santaló i d'En Jaume Agudé, hi havia el meu.

Sobtadament, i mentre intentava inútilment agafar el son, em vingué a la memò-

ria que el dia que la policia francesa, per indicació de Pétain —llavors ambaixador a Madrid— havia clausurat el nostre despatx, em vaig deixar a la taula un llibre meu, inèdit, en el qual parlava de la intervenció alemanya a Espanya durant la guerra civil, llibre que havia escrit amb una documentació formidable incautada, al començament de la guerra, pel Comité Central de Milícies.

Dies després d'aquests negres presagis afusellaven el President. Vaig assabentar-me'n un dia de mistral, a entrada de fosc. Pujava pel camí costarut que conduïa a casa meua, quan vaig sentir-ho per un aparell de ràdio llunyà, els sons del qual el mistral portava a les meves oïdes. Ho esperàvem de feia dies. *L'Independent*, de Perpinyà, ja havia anunciat, i desmentit, que el President havia estat agarrat a Barcelona.

Gassol m'escrigué que esperava que el detinguessin d'un moment a l'altre i que ell ja assajava, davant el mirall del seu esperit, la manera de morir. I m'adono que aquella ombra darrera el coixí, que m'esvera, és la mort. *Maruja* acaba de fer dinou anys i no sap res dels meus neguits; dorm al meu costat, tranquil·la i blanca com una palma. I la serenitat del seu son m'aconsola. Però no puc dormir. Tinc, ara, l'esperit lúcid i penso en Catalunya...

El pensament d'aleshores serà el que exposaré als meus amics així que desembarcaré demà a Nova York. No escoltaré a ningú més que a mi, a aquell Miravittles lúcid de les nits blanques de Sète. No cediré més a ningú i a res.

* * *

Al moll de Nova York m'esperaven En Carner-Ribalta i En Fontanals, catalans admirables. Ja tenien preparada una emissió per ràdio i una conferència.

En la conferència, organitzada pel Casal Català de Nova York, vaig dir:

«Quan passejo pels carrers de la gegantina ciutat i sento parlar francès, italià, polonès, txec, espanyol, sento la mateixa emoció que sentia a París, a l'exili dels anys 1925-1931, quan sentia parlar català. Ací, amics meus, em sento més que català: em sento europeu.»

I per ràdio:

«Cataluña es un trozo de Iberia que sufre el mal de Europa.»

Però després venia a Mèxic: els Jocs Florals, l'Orfeó Català a l'Iris, Comunitat, Consell Català a Londres, Stand Català a la Fira del Llibre... ¡Com és lluny Sète i com és comprometedora aquella por! Ara, al costat de la palma jo dormia com un roure. Ai! Però jo llegia el meu diari i les pàgines de Sète eren allà, escrites del meu puny i lletra, ardents i apassionades.

Podria traïr-les?

Ací van, doncs, els pensaments d'aquelles

No me cansaré de repetir que lo que más une a los hombres unos con otros son nuestras discordias. Y que lo que más le une a uno consigo mismo, lo que hace la unidad íntima de nuestra vida, son nuestras discordias íntimas, las contradicciones interiores de nuestras discordias. Sólo se pone uno en paz consigo mismo, como Don Quijote, para morir.

MIGUEL DE UNAMUNO (*Agonía del Cristianismo*).

nits en les quals l'esperit, afinat per la imatge de la mort, toca, sense sofismes, veritats eternes.

Catalunya és una nació. En té totes les característiques. Passat històric, tradició, llengua, voluntat política. Però arriba massa tard en el rellotge de la Història. El segle XIX fou el segle de les definicions nacionals. El segle XX serà el segle de les definicions continentals. Quan Clemenceau, malhumorat, tragué d'una grapada el problema català de la taula del Tractat de Versalles, pronuncià una frase, el sentit pregon de la qual ni ell mateix comprengué: «—*Trop d'histoire et pas assez de géographie.*» Aquesta frase presideix el destí d'aquesta guerra i el destí del segle. Aquesta guerra no és pas una guerra d'Història (i menys d'històries); és una guerra de geografia.

Les guerres napoleòniques eren animades per un esperit: Robespierre.

Les guerres prussianes, per una filosofia: Fichte.

La guerra actual, per un geògraf: Haushofer.

Hitler és l'anticrist que, pel sistema matemàtic de reducció a l'absurd, haurà resolt el problema d'Europa.

Tots diem, ara: «Com que Europa no pot ésser hitleriana, haurà d'ésser...» Però entengui's bé: *Europa*.

Catalunya, doncs, no podrà ésser ja mai una nació en el sentit jacobí de la paraula; és a dir, una nació amb fronteres, duanes, un color distint en el mapa del món, un exèrcit, una moneda.

Es això un mal?

No! Perquè Catalunya, que té totes les característiques de la nació, està mancada precisament d'aquella que és indispensable per a definir-la en el concepte jacobí: *voluntat militar*.

(En el meu llibre *Catalans a Madrid*, escrit l'any 1937, explico que Catalunya va fer excel·lents comisaris, però no va fer militars. En Joan Rovira i En Blàvia són dues excepcions que justifiquen la regla.)

Els bascos tenen un batalló organitzat a Anglaterra en els comandos de De Gaulle. Res de semblant amb els catalans.

¿Vull dir, amb això, que els catalans no són valents? Res més lluny del meu pensament. L'operació més heroica que s'ha portat a cap durant la guerra civil espanyola, superior a la defensa de Madrid, ha estat, indiscutiblement, l'operació de l'Ebre. I aquesta operació fou portada a cap per

un 70 per cent de catalans. Vull dir, simplement, que Catalunya no ha posat, en la defensa dels seus drets nacionals, una voluntat militar. Quan ho ha fet, o bé l'opinió catalana ho ha volgut dissimular (complot de Garraf), o se n'ha burlat (Prats de Molló), o n'ha estat absent (6 d'octubre).

En l'actual conjuntura històrica això, però, no és un mal, perquè ara les nacions podran definir-se sense necessitat de recórrer a la força de les armes. Ah! Però no és el tipus de nació jacobina, sobirana i exclusivista, la que ara triomfarà.

Churchill va oferir formalment a França el 17 de juny del 1940 la formació d'una federació francoanglesa, amb la fusió dels dos imperis, dels dos Parlaments i dels dos Senats, amb dues capitals: París i Londres. I perquè els francesos no creïessin que es tractava d'una maniobra desesperada, oferí la presidència del Consell de la Federació a un francès.

¿Voleu, per part de l'Imperi més poderós que mai hagi conegut la Història, una declaració més contrària al concepte jacobí de la sobirania?

Cal, doncs, que Catalunya pensi en funció d'Europa. I és en aquest camp, precisament, que som més forts que els jacobins de Castella. Es ací on vencerem sense necessitat de regiments i de batalles.

Les nacions, o els grups nacionals, exerceixen la seva hegemonia quan les circumstàncies històriques que la requereixen s'adiuen a les qualitats i als defectes del seu esperit. Es així que Castella exercí l'hegemonia mundial en el moment que les virtuts i els defectes que la feien possible responien a les que caracteritzaven l'esperit castellà. Quan l'evolució universal determina altres necessitats, Castella s'enfonsa, i enfonsa, amb ella, Espanya en la pitjor de les decadències.

Deixem parlar, sobre aquestes qüestions, un dels esperits peninsulars més clarividents. Em refereixo al lúcid i desenganyat filòsof senyor De Madariaga.

«Espanña fué antaño una nación poderosa, disciplinada y unida porque vivía en una edad el prototipo político de la cual era, precisamente, la monarquía española; el Estado-Iglesia.

»La pérdida principal (fa referència a la decadència espanyola) fué la ruptura inevitable de tradición nacional que tuvo que sufrir España cuando el mundo cesó de pensar en términos de unidad religiosa.

«La hegemonia espanyola se había establecido a través de esta unidad.

«Cuando el mundo dejó de pensar en religioso esta hegemonia espanyola se hundió.»

Cal, doncs, que Catalunya pensi en termes d'Europa, perquè és en funció d'ella que les nostres virtuts nacionals podran trobar més gran esparidament.

Però en pensar en termes d'Europa es pensa, forçosament, en termes d'Espanya, perquè casualment la península Ibèrica no solament és Europa, sinó que ocupa en la part més viva d'Europa —l'Occident— la posició més decisiva.

En la primera reunió que va tenir la Comissió d'Estudis Econòmics de Comunitat Catalana, Comissió de la qual jo formava part, Josep M. Xammar plantejà el problema de l'economia catalana en cas de separació amb Espanya. Jo vaig respondre-li:

—Separada o no, les relacions econòmiques seran sensiblement iguals, perquè Catalunya jugarà econòmicament un paper, petit o gran, en relació al conjunt de l'economia europea. Per exemple: si Europa té

un dèficit global de cinquanta milions de tones de blat, la compra la farà —al Canadà, a l'Argentina o allà on sigui— un Consorci europeu, el qual procedirà al seu repartiment. Aquests cinquanta milions de tones de blat es pagaran d'un fons de compensació europeu, fons constituït pel remanent de les operacions intercontinentals. Tot això, evidentment, si es vol treure de l'actual conflicte les lliçons que comporta i es vol evitar una nova guerra dintre de vint anys.

—Ah, no! —va exclamar En Xammar—. Jo reivindico, per a Catalunya, el dret de tractar directament, pel damunt de tot consorci i de tot pla, amb qui li doni la gana.

Es a dir: En Xammar, com molts dels seus amics, és un separatista *integral*; no ja d'Espanya, sinó d'Europa. Si els habitants de la lluna fossin capaços de comprar teixits de Sabadell, En Xammar fóra separatista de la Terra.

Doncs bé: aquest tipus de separatisme és contrari, d'una manera *total i absoluta*, als interessos històrics de Catalunya. Cal adoptar, enfront d'ell, una actitud serena, però decidida.

ELS CAMINS DE CATALUNYA

En el meu primer article a *El Poble Català*, de Mèxic, sota el títol *Cal retornar al Social* descrivia allò que, al meu entendre, serà l'Europa del futur, en aquests termes:

«En el terreny de les grans realitats històriques haurà sonat l'hora de l'organització econòmica del món. El repartiment de les matèries primes, l'organització del mercat mundial, la unificació de les divises monetàries, la regulació de preus i de salaris plantegen problemes inèdits que ultrapassen, per la seva envergadura, les possibilitats del capitalisme individual o estatal.

Aquesta uniformització social-econòmica del món s'acompanyarà, a desgrat del que creguin els unitaris, d'una saludable diversificació en el que fa referència a les activitats de l'esperit. Quan la llengua, la idiosincràsia col·lectiva, la tradició popular no puguin convertir-se en reductes d'exclusivismes nacionals, ni en obstacles a l'organització econòmica del món, no hi haurà cap raó per a impedir el seu normal desenvolupament. Les llibertats col·lectives, en el seu aspecte humà, prendran, en la nova carta del món, el mateix valor que prengueren en la Revolució francesa les llibertats del ciutadà.

En aquest món de la postguerra, en aquesta Europa que s'organitzarà, la Diplomàcia pròpiament dita perdrà una part del seu valor. Ara, ja, durant la guerra, els ambaixadors juguen un paper poc lluit. Es per damunt de Lord Halifax i de Vinant que Churchill-Eden-Roosevelt-Hull estableixen els veritables acords. Es pel damunt de Maisky i de Litvinov que Londres i Washington

négocien amb Moscú. Després de la guerra, quan hauran desaparegut les immenses dificultats de transportació, la diplomàcia serà substituïda per un sistema de comissions permanents que tractaran, sobretot, problemes d'ordenació i d'estructura. Els problemes polítics vius seran tractats directament pels governs en assemblees regionals o continentals. Els temps de *monsieur l'Ambassadeur* (cars a l'amic Sbert), característics dels segles xvii i xviii, ja han passat.

¿Com pot moure's, nacionalment, Catalunya, en aquest complex internacional?

Hem dit que assistirem a una planificació econòmica d'Europa. Esperant, però, la creació d'una economia continental —procés delicadíssim i llarg—, el primer període es caracteritzarà per la integració de les unitats econòmiques existents a un pla de conjunt. Ara bé, Espanya és una *unitat econòmica*. Es pot objectar que és una unitat artificial, filla d'un determinat règim polític. El fet concret és que tres segles d'una economia inspirada en una direcció política han creat aquesta unitat. (Ací, però, es podria *objectar als objectadors* que la teoria econòmica catalana s'imposà a Espanya a través de tres cops d'estat: el d'Espartero, el de Joan Prim i el de Primo de Rivera).

Cal, doncs, que els catalans estudiïn *conjuntament* amb els altres nuclis peninsulars la manera d'articular aquesta economia al complex continental. En aquest sentit pre-conitzo un contacte estret del catalanisme amb les forces socials espanyoles.

En l'aspecte espiritual, que constitueix, per altra banda, l'essència del nacionalisme català, assistirem, després de la guerra, a

una descentralització altament creadora. Aquesta personalitat espiritual de Catalunya cal, doncs, proclamar-la arreu, amb orgull i *intransigència*. Res no podríem admetre que desconegués o disminuís aquesta personalitat.

Feblesa de les forces democràtiques espanyoles

En un article que he donat a *Euzko-Deya* parlo de la feblesa de les forces populars espanyoles, des de la terrible desfeta de les Comunitats i Germanies. Per una sèrie de raons d'ordre social-econòmic, a Catalunya i a Euscadi aquestes forces populars han pogut sobreviure i han constituït el basament de dues forces democràtiques considerables, d'ordre social a Catalunya i d'ordre cristià a Euscadi. L'autonomia catalana i l'autonomia basca representen, doncs, la consolidació de la democràcia en dos trossos particularment importants del territori peninsular.

Les forces obreres i els elements democràtics espanyols han de veure, doncs, en aquestes dues cartes autonòmiques dues columnes mestres de l'edifici de la democràcia peninsular. Però els fets han demostrat que la unió de totes les forces democràtiques peninsulars: autonomia catalana, autonomia basca, moviment obrer, moviment democràtic eren, malgrat tot, insuficients per a vèncer la reacció en les eleccions del 19 de novembre del 1933 i en el camp de batalla al transcurs dels anys 1936-1939.

Les representacions populars espanyoles i les autonomies catalana i basca han de cercar, juntes, la *garantia internacional* que estabilitzi el seu poder, de manera que quan Sanjurjo s'aixequi a Sevilla i Franco al Marrroc ho facin, no únicament contra l'estatut espanyol que és la Constitució, sinó contra l'estatut europeu del qual l'organització estatal peninsular serà un capítol.

Superació de la Constitució i de l'Estatut?

Naturalment! La Constitució de l'any 1931 i l'Estatut del 1932 foren redactats en funció d'un concepte jacobí de l'Estat Espanyol. I ja hem vist que aquest concepte d'Estat jacobí tendeix a desaparèixer.

¿Vull dir amb això que cal rebutjar tot el que Constitució i Estatut representen? No. En la conjuntura històrica dels anys 1931-1932 aquells dos documents són dues magnífiques conquestes populars. Però, des de llavors s'han produït al món els esdeveniments més formidables que registra la història de la humanitat. I, per altra banda, molts dels homes que representen aquelles institucions s'han mostrat netament inferiors a les responsabilitats i als deures que se'ls conferiren.

Crec que en aquesta ocasió podem seguir les altíssimes orientacions que en un cas semblant ha donat el general De Gaulle.

«Malgrat les terribles proves imposades

al nostre, poble — diu el general De Gaulle — aquest és prou ric en idees i experiències, així com en força creadora, per a reconstruir l'edifici del seu futur.

»Aquest edifici serà *nou*.

»A tots els camps de sofrença i de lluita, la massa immensa del poble francès ha decidit que, tan bon punt neixi el sol de la llibertat, França marxarà per un *nou* camí vers *nous* horitzons.

»Certament, la nació, que no reconeix altra sobirania que la pròpia, exigeix que a mesura que siguin reconquistats trossos de territori nacional siguin posades en vigor les lleis que ella mateixa es donà antany.

»Però França també ha condemnat aquesta impotència política, aquest desequilibri social i aquest debilitament moral que paralitzaren l'antic sistema polític i el confongueren amb el seu desastre.

»El que França vol donar-se a sí mateixa és una *democràcia real*, en la qual ni les maniobres dels professionals de l'agitació ni els pantans dels intrigants puguin pertorbar el funcionament normal de la representació popular i en la qual, també, el poder, investit de l'autoritat democràtica, disposi orgànicament de prou força i de prou temps per a complir els seus deures d'una manera digna de França.

»La segona reforma que el país ressuscitat vol imposar és un règim econòmic i social just, de manera que cap monopoli, cap coalició privada pugui pesar damunt l'Estat ni tiranitzar els individus. Per consegüent, les principals fonts de riquesa de la nació seran administrades o, almenys, controlades pel país...

»Per animar i conduir demà aquesta nació *renovada*, caldran *nous* marcs. El fracàs dels antics *dirigents* fou tan clar com ruïnós. Tot el que ha sofert França no és pas per a tornar a *emblanquinar els sepulcres*.» (Expressió francesa equivalent a la nostra de *ressuscitar els morts*).

I en la resposta que De Gaulle fa a la proposició Giraud per a constituir un Consell Nacional, el cap de la França Combattente és encara més explícit.

«El Consell Nacional que es constitueixi ha de demostrar al mateix temps el desig d'honorar un passat, fill de la voluntat popular, i de definir un futur, digne de l'esforç heroic que porta a cap actualment el poble de França. En aquest Consell, doncs, deuen integrar-s'hi aquells diputats i representants populars que, en la seva conducta, s'hagin fet dignes d'aquesta distinció; deuen integrar-s'hi els nous valors sorgits de la nova etapa històrica que viu el poble de França, els grups de francesos de l'Imperi, els grups de francesos residents a l'estranger i els representants de la resistència interior.»

Es a dir, es pot i — diré més — es deu respectar l'esperit i fins la lletra del passat, amb una condició indispensable: que en les noves agrupacions dirigents que es creïn (Govern, Consell Nacional), al costat d'uns

homes representatius d'unes institucions de les quals no podem renegar perquè en un moment gloriós representaren la voluntat majoritària del poble de Catalunya, s'apleguin les noves formacions nacionals orientades de cara al futur, de manera que es vegi, *no en les intencions, sinó en els fets*, que la regència és provisional i que té per únic i grandios objectiu el d'assegurar la continuïtat de l'evolució històrica.

(Algú m'ha dit, en el que fa referència a Catalunya — i ho reproduïxo amb totes les reserves — que a França, s'indicà a Santaló, que constituís un Consell Nacional exclusivament amb ex consellers. Un consell d'aquest tipus fóra un error, perquè apareixeria com a un intent d'utilitzar el valor simbòlic i sagrat de les institucions per a perpetuar en el poder una determinada clientela política. Els catalans tampoc no volem *emblanquinar sepulcres*.)

CONCLUSIONS

No voldria que l'extensió del meu raonament pogués servir per a escamotejar la meua opinió. Ací van, doncs, les meves conclusions. La seva esquematització excessiva i la profusió, també excessiva, del pròleg, donaran la mitjana del meu pensament.

1r. *Accepto l'rla com a representant de les nostres Institucions.*

2n. *Dono valor als seus actes i accepto, doncs, la seva delegació en En Santaló.*

3r. *Crec necessària la constitució d'un organisme central que representi els catalans a l'exili.*

4t. *Crec que aquest organisme — Consell Nacional — ha de sorgir de l'entesa entre En Carles Pi i Sunyer i En Miquel Santaló.*

5è. *Aquest Consell Nacional ha d'establir, d'acord amb els bascos, contactes estrets amb les forces espanyoles; les representatives (institucions) i les reals (partits i sindicats).*

6è. *Aquest Consell Nacional ha d'internacionalitzar el problema català en el sentit de cercar la garantia que assegurui, al mateix temps, l'estabilitat de la Carta Catalana i de la relació entre ella i l'Estat Espanyol.*

7è. *Aquest Consell s'ha de posar en contacte amb Catalunya per tal d'impulsar la lluita contra el règim d'opressió i rebre d'allí, en tot moment, les orientacions que puguin fer efectiva la seva regència.*

8è. *Aquest Consell ha de dimitir irremediament a l'instant mateix que Catalunya pugui manifestar lliurement la seva voluntat.*

(Ja a la impremta el primer número d'aquestes cartes, he llegit el report d'En Carles Pi i Sunyer. La coincidència amb el meu punt de vista és impressionant. Referent a les Institucions, però, ell fa una consideració que jo no havia fet i que em sembla fortíssima. «Cal respectar les Institucions — ve a dir —, però cal també que elles es respectin a sí mateixes donant pas a l'evolució dels temps.»)

Fragment d'una carta a Carles Pi i Sunyer, del 16-12-1941

CONSELLS? — Ja veieu que ho poso en interrogant. ¿Com donar consells a un home que es troba molt més ben situat que nosaltres per a esbrinar les necessitats polítiques del nostre país? Som nosaltres qui hem de rebre consells vostres i, a aquest efecte, vet ací algunes preguntes:

¿En cas d'una intervenció d'Espanya al costat de l'Eix, quina fóra l'actitud d'Anglaterra en relació a Catalunya, a Euscadi, a la República Espanyola?

¿En el que fa referència als personatges de la República Espanyola, quina és l'opinió referent a Negrín, Casado, Madariaga, Prieto, Martínez Barrio?

¿Què es pensaria, a Londres, si ací a Mèxic es reunissin un centenar de diputats i proclamessin la vigència de la Constitució i de l'Estatut? ¿Quina actitud hauríem d'adoptar, en aquest cas, els catalans?

Cal que sapigüeu quina és, en aquest sentit, la situació a Mèxic. Els amics d'En Comorera són els més fermes partidaris de la restauració íntegra de la Constitució i de l'Estatut. Recolza aquesta posició un grup sindicalista que, encara que us sembli mentida, està dirigit per En Garcia Oliver i l'Aurelio Fernández. Dels catalans, per ara, només hi ha En Lluhi. Ara bé: la posició d'En Lluhi, des d'un punt de vista jurídic, és realment forta: «Anglaterra no pot ésser, en la qüestió catalana, més papista que el Papa. Si els republicans espanyols, revestits d'una indiscutible representació popular, adopten per majoria una actitud que, a més d'ésser estrictament jurídica, satisfà, en par, les reivindicacions autonomistes de Catalunya i troba el recolzament de certs sectors polítics i socials de Catalunya, ¿com oposar-s'hi? Si ens trobem davant l'estat de fet, ¿com podem suggerir una altra fórmula sense aparèixer com els eterns descontents i esgarriacrics? L'actitud maximalista només apareixeria viable si Anglaterra manifestés d'una manera explícita la seva confiança en els homes i en les institucions republicanes i afirmés que ja ha sonat, a la península, l'hora de la reconstitució històrica.»

Ara bé: és aquest el pensament aquí dalt. Es possible que mai sigui aquest?

Compregueu, amic Carles, que fins ara es podia tergiversar fins a cert punt. Però es poden produir situacions en les quals caldrà definir-se d'una manera precisa. ¿Què cal fer? Us prego, doncs, que doneu instruccions a qui vós considereu pertinent, indicant quina actitud caldrà adoptar en cada una de les situacions que puguin produir-se.

(El report d'En Carles Pi i Sunyer, alludit més amunt, respon magistralment a totes aquestes preguntes meves.)